

РЕДКОВСЬКА Т. О.

Київський національний лінгвістичний університет

НОРМАТИВНА ТА ЖАРГОННА СПОРТИВНА ТЕРМІНОЛОГІЯ У СУЧАСНІЙ ІСПАНСЬКІЙ МОВІ

У статті розглядаються механізми формування нормативної та жаргонної спортивної термінології в залежності від способу її утворення: морфологічного, семантичного, синтаксичного або шляхом запозичення. Подається класифікація термінів з огляду на домінуючу номінативну чи конотативну функцію, а також з урахуванням комунікативних складових, форми спілкування, мовленнєвої ситуації.

Ключові слова: спортивна термінологія, норма, жаргон, номінативний, конотативний, спосіб утворення.

В статье рассматриваются механизмы формирования нормативной и жаргонной спортивной терминологии в зависимости от способа ее образования: морфологического, семантического, синтаксического или путем заимствования. Дается классификация терминов, учитывая доминантную номинативную или коннотативную функцию, а также принимая во внимание коммуникативные составляющие, формы общения, речевую ситуацию.

Ключевые слова: спортивная терминология, норма, жаргон, номинативный, коннотативный, способ образования.

The article focuses on the mechanisms of creating neutral and jargon sport terminology depending on the way of its formation: morphological, semantic, syntactic, or through borrowing. A classification of terms is presented based on the dominant nominative or connotative function, as well as on communication component, the form of interaction, and a communication situation.

Key words: sport terminology, norm, jargon, nominative, connotative, way of formation.

Впродовж останніх десятиліть спорт з захоплення доволі вузького кола прихильників перетворився на глобальне суспільне явище з багатогранною структурою та складною ієрархією. Чисельні його різновиди – від масового спорту, до спорту великих досягнень – охоплюють усі верстви населення багатьох країн світу, а його здатність усувати перешкоди між людьми різного віку та раси, статі та релігійних уподобань забезпечують фізичній культурі і спорту найбільшу аудиторію.

Сьогодні комплексним вивченням багатьох аспектів спорту займаються різні науки, окреме місце серед яких посідає лінгвістика, адже термінологічна лексика, народжена спортивним середовищем, з кожним роком все глибше інтегрується у мовну систему, запозичуючи загальноживані слова і вирази для

збагачення власного вокабуляру та водночас віддаючи свою термінологію на користування широкого загалу.

Актуальність теми цього дослідження, яка визначається як нормативна і жаргонна спортивна термінологія, зумовлена підвищеним інтересом до наукових розробок, котрі безпосередньо стосуються означеної проблематики.

Наукова новизна полягає у недостатній розробленості теми, а також у методологічному плані відрізняється дихотомічним підходом (норма / жаргон) до аналізу лексики (слів та словосполучень), зумовленим подвійним критерієм щодо оцінки спортивної термінологічної номенклатури, яка одночасно входить і до системи загально лінгвістичних понять та категорій з досить широким універсальним змістом, і, разом з тим, є складовою частиною професійного сленгу спортсменів, тренерів та спортивної преси.

Враховуючи складність і різновекторність означеної теми, **мета** дослідження у статті обмежується з'ясуванням способів утворення та викладенням класифікації вказаних вище лексичних ресурсів згідно з їхнім типом і приналежністю до лінгвістичної норми або професійного жаргону, що супроводжується аналізом наведених прикладів вживання спеціальних спортивних термінів та жаргонізмів у засобах масової інформації.

Спортивна термінологія, зважаючи на особливий характер соціального феномена, якому вона слугує, представляє собою багат шарову систему, чиї елементи входять не лише до складу загальноновживаної лінгвістичної норми, а й жаргонних різновидів мови, та яка активно запозичує нормативну лексику для поповнення свого лексичного складу, натомість віддаючи власні терміни для використання у щоденному мовленні.

Іншими словами, **об'єкт** вивчення – мова спорту – це складна система, яка охоплює чисельні аспекти сучасної спортивної реальності, що пояснюється специфічною природою останньої. Ця мова має низку різновидів: поряд із загальною спортивною термінологією розрізняють, зокрема, професійний жаргон спортсменів та тренерів, специфічну мову спортивних журналістів, тощо.

Предметом дослідження виступають мовні засоби, за допомогою яких утворюється як нормативна спортивна

термінологія, що вирізняється суто функціонально-стилістичною конотацією, так і широкий прошарок жаргонізмів, чия стилістична функція обтяжується емоційно-експресивним і оцінним забарвленням.

Матеріалом для проведеного аналізу слугують словник іспанської мови Королівської академії іспанської мови та глосарій спортивної термінології Санчеса Родригеса і Баррагана Орміги [1], а також тексти відповідної тематики засобів масової інформації, насамперед іспанська періодика.

Завданням дослідження є з'ясувати і порівняти стратегії утворення нормативної і жаргонної термінологічної лексики в сучасній іспанській мові та проаналізувати механізми передачі їхніх денотативних або конотативних складових.

Лексичний склад мови спорту охоплює нормативну і жаргонну термінологію Міжнародного Олімпійського Комітету, Міжнародного Параолімпійського Комітету та конкретних підрозділів, федерацій з неолімпійських видів спорту, а також спеціальну термінологію кожного з видів спорту та змагальних дисциплін, включаючи як термінологію спортивної медицини та фармакології, так і розмаїту термінологію спеціалізованих засобів масової інформації.

Термін “лінгвістична норма” тяжіє до вживання щонайменше в двох значеннях: прескриптивному та дескриптивному. При цьому перше значення напряду пов'язане із процесами кодифікації і стандартизації мови та визначається як сукупність правил та приписів щодо способу вживання слів у мовленні. Традиційно встановленням такого типу лінгвістичної норми в Іспанії опікується Королівська академія іспанської мови та Асоціація академії іспанської мови.

В 22-му, наразі останньому виданні “Словника іспанської мови” Королівської академії іспанської мови зареєстровані спортивні терміни, що є загальними для 81-ї спортивної дисципліни [2]. Окрема увага приділяється літнім і зимовим олімпійським видам спорту та найпоширенішим неолімпійським.

Крім того існують численні словники, що допомагають регламентувати використання спеціальної термінології мови спорту, присвячені коректному вживанню, в першу чергу, англіцизмів та їхнім аналогам в іспанській мові, а також словам,

вживання котрих у силу певних причин може викликати сумніви.

У так званому дескриптивному значенні лінгвістична норма є формалізованою сукупністю традиційних реалізацій мовної системи та пов'язана з поняттям “різновиду мови”, тобто зі стилістично-функціональною диференціацією мовлення. Серед існуючих різновидів мови розрізняють, насамперед, соціальні, які називають ще жаргонами або соціолектами. Вони являють собою певні варіації мови, поява яких спричинена насамперед соціальною, а також професійною стратифікацією суспільства. Зокрема, професійний жаргон спортсменів та тренерів належить саме до цієї останньої групи різновидів мови.

Жаргони та соціолекти не входять до лінгвістичної норми мови, натомість можуть самі створювати своєрідні стандарти використання лексичних одиниць. Водночас, вони не є повністю незалежними, адже функціонують всередині одного й того ж мовного середовища, а їхні специфічні риси полягають в лексичному плані і характеризуються передусім активним вживанням спеціальної термінології або спеціальної (технічної) мови.

Серед термінологічної номенклатури будь-якої спеціальної мови багато представлено, по-перше, лексичних запозичень, яким притаманний різний ступінь адаптації до системи мови-позичальниці. Процеси, пов'язані з транспозицією, сприяють адаптаційним змінам у зовнішній звуковій та орфографічній характеристиці запозичення *récord*, *bádminton*, *etc.* Іноді іншомовне слово настільки засвоюється новою мовою, що її носії – без відповідного етимологічного аналізу – не відчують присутності іноземного лексичного елементу: *fútbol*, *tenis*, *etc.* Про безперечну натуралізацію вказаних запозичених мовних одиниць також свідчить їхня інтеграція у систему та розвиток парадигматичних зв'язків, а саме наявність полісемії: *magdalena*, *choque*, *oleaje*, *duelo*, *rearmar*, *gladiador*; синонімії: *barco* = *redil* = *artillería*, *cañonero* = *ariete*, *irse a pique* = *pinchar*, *etc.*; антонімії: *amarrar la nave al puerto* – *irse a pique*, *carrillero* – *cañonero*, *fiera* = *magdalena*; деривативних форм: *liga* > *liguilla*, *final* > *semifinal*, *marcar* > *desmarcar*, *dopaje* > *antidopaje* і таке інше. Так звані гібридні форми припускають неповну формальну адаптацію або заміну частини запозиченого слова / словосполучення “рідними”

мовними елементами: *jockey, hockey sobre patines, surt sobre nieve, etc.* На відміну від повністю засвоєних, іноземні слова, що зберігають сліди іншомовної присутності у вигляді орфоепічних, орфографічних, граматичних та семантичних особливостей, за означенням іспанських джерел мають назву “xenismos”, тобто “чужих слів”, як от: *outsider, dribbling, derby, corner, basket-ball, volley-ball, etc.*

По-друге, спостерігаються лінгвістичні кальки або структурні запозичення, в яких сталася семантична адаптація, інтерпретація чи переклад морфемного складу первинної форми: *football > balompié, basket-ball > baloncesto, volley-ball > balonmano, etc.* У сучасній футбольній термінології спостерігається досить активний процес “іспанізації” іншомовних запозичень шляхом калькування: *referee > árbitro, forward > extremo, linier > juez de línea.* Хоча відзначаються й інші протилежні явища, коли, наприклад, англійський термін *volley-ball* переклали на кастильській еквівалент *balonvolea*, через деякий час знову повернулися до оригінального варіанту насамперед завдяки пропагандистській діяльності спортивної періодики, а згодом з’явився і закріпився остаточний усічений варіант: *volley.*

По-третє, наявні слова іспанського походження, що утворені відповідно до продуктивних словотвірних моделей, котрі існують у сучасній мові, а саме через морфологічну суфіксально-префіксальну деривацію, парасинтетичний метод та словоскладення: *autopase, plusmarquista, desmarcarse, abordador, dopaje, etc.*

Ще один, четвертий у поданій таксономії, активний спосіб утворення термінологічної лексики відноситься до семантичних трансформацій шляхом метафоризації чи метонімізації висхідного значення: *calentamiento, alero, escolta, base, canasta, lona, esférico, raqueta, pelota, madera, etc.* а також, по-п’яте, присутність великої кількості графічних і усних скорочень *despl., cd., cuer., escl., etc.*, аббревіатур *IOC, JJO, UCI, FIFA, etc.* та акронімів *hifi, clu, moto, prosa (professional), etc.* [3].

Щодо згаданих передостаннього і останнього способів, то саме безпосередньо завдяки лексико-семантичним змінам у значеннях загальноновживаних лексичних одиниць та різноманітним скороченням формується жаргонна професійна термінологія, яка

набуває не тільки функціонально-стилістичної конотації, але експліцитно виражає додаткові експресивні, емотивні й оцінні обертони. Найбільш показовою в цьому аспекті є звична футбольна термінологія, що відбиває масовість та не аби яку популярність цієї гри.

Наразі переважна більшість слів іншомовного походження, які суттєво збагатили й продовжують поповнювати склад спортивної термінології в сучасній іспанській мові, запозичена з англійської *pivot, handicap, chut, córner, etc.*, французької *amateur, debut, tour, equipier, etc.* та японської мов *aikido, judo, sumo, tatami, dan, etc.*

Скорочення, акроніми та аббревіатури, що теж активно використовуються у спортивній комунікації, як письмовій так і усній, згруповані навколо трьох концептуальних або тематико-семантичних центрів: структури та організації спортивного світу, тренувального й змагального процесів, а також спортивної медицини та фармакології.

Невід'ємною частиною професійної комунікації у спорті є мова тіла, тобто певні, закріплені практикою, позамовні явища. З перших кроків у спорті, особливо в командних його видах, атлет засвоює низку жестів, які використовуються для спілкування з тренером або партнерами по команді під час змагань.

Мова спортивних журналістів репрезентує окремий аспект мови спорту, адже вона має особливу характеристику. Поряд із спеціальною термінологією та жаргонізмами тренерів і спортсменів, з яких на 40 % складаються спортивні хроніки, журналісти активно вживають інші соціальні або функціональні різновиди мови, зокрема, професійні жаргони моряків *abordaje, amarrar, hacer agua, oleaje, estar en el dique seco, etc.*, військових *choque, lucha a muerte, entorchada, cañonero, fusilar, etc.* і навіть кулінарів *punto de caramelo, magdalena, engullir, pastoso, etc.*, а також концепти, які відносяться до етнічних соціолектів *raza, racial, redil, corral, etc.* [3; 4].

Водночас, спортивна термінологія все активніше вживається в неспеціалізованій пресі: найчастіше спортивні метафори і метонімії зустрічаються в матеріалах про політику, економіку та життя суспільства *recta final, tirar la toalla, de ping pong, peso pluma, coger un rebote, meter un gol, desmarse, etc.*, виконуючи як номінативну, так і контекстуальну стилістичну функцію [5].

Отже, нормативна і жаргонна термінологічна номенклатура у сучасній іспанській мові співіснує одночасно у двох паралельних вимірах залежно від її приналежності до системи і норми або до узусу і комунікаційної ситуації. Кожний з означених різновидів термінів утворюється та класифікується, використовуючи найбільш поширені, традиційні мовні способи такі, як запозичення (насамперед, з англійської, французької і японської мов); лексико-семантичний, що зазвичай призводить до появи неологічного значення в існуючій лексичній одиниці; лексико-морфологічний, котрий використовує найбільш продуктивні словотвірні моделі іспанської мови; та лексико-синтаксичний тип утворення, який суттєво збагачує фразеологічний термінологічний словник.

Відповідно до функції термінології – номінативної чи конотативної – вирізняється нормативна спортивна лексика і лексика ненормативна, жаргонна, яка притаманна насамперед усній комунікативній ситуації в умовах неформального спілкуванні професіоналів. Спортивна номенклатура не є закритою структурою: вона напряду формується і збагачується завдяки запозиченню загальноновживаної лексики іспанської мови, з одного боку, а з іншого, її специфічні слова та словосполучення набувають такого широкого вживання, що інтегруються до мовної системи.

Зазначені положення можуть слугувати відправною точкою для подальших лінгвістичних досліджень у сфері спортивної термінології.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Sánchez Rodríguez D. A.* Glosario de términos y conceptos utilizados por las ciencias del deporte y afines [Електронний ресурс] / D. A. Sánchez Rodríguez, M. E. Barragan Hormiga. – Режим доступу : <http://www.reddeporte.com>.
2. *Diccionario de la Lengua Española de la Real Academia Española* : [en 2 vol.]. – Madrid : Espasa Calpe, 2001. – [22-a ed.]. – 3548 p.
3. *Polo J.* El idioma español en el deporte / J. Polo. – Madrid : Fundación Efe, 1994. – 488 p.
4. *Castañón Rodríguez J.* Reflexiones lingüísticas sobre deporte / J. Castañón Rodríguez. – Valladolid : Universidad de Valladolid, 1995. – 178 p.
5. *García Molina E. T.* El deporte y sus metáforas: análisis e influencia del lenguaje deportivo en la prensa española de finales del siglo XX / Emilio Tomas García Molina. – Madrid : Universidad Complutense de Madrid, 2000. – 337 p.